

ດາຣາ ກັນລະຍາ

ຄວາມເປັນມາໃນອະດີດ : ຊາຕາກັມຂອງໃບລານລາວ

ວັດທະນະທັມຄວາມເຊື່ອຖືທາງສາສະໜາພຸທ ທີ່ຈາລຶກໄວ້ໃນເອກະສານບູຮານ ໄດ້ກຳນົດຮູບແບບ ແນວຄິດ ທີ່ເນັ້ນໜັກຄຸນຄ່າແຫ່ງສະຕິສັງຄົມ ຄວາມຮັກແພງສາມັກຄີຖານພີ່ນ້ອງ ແລະ ການຊ່ອຍເຫລືອກັນ ແລະ ກັນ ຂອງທຸກຊັ້ນຄົນໃນສັງຄົມ, ໃຫ້ມີຄວາມເມດຕາກະລຸນາ ຕໍ່ເພື່ອນມະນຸດດ້ວຍກັນ. ຈາກໜັງສືໃບລານທີ່ຮຽນ ອ່ານ ເທສ ໃນວັດ ກາຍມາເປັນຄວາມເຊື່ອ ແລະ ພາກປະຕິບັດຂອງອອກຕົນຍາດໂຍມ ແລະ ປະເພນີບຸນຕ່າງໆ ແຕ່ສູນກາງພະລາຊະວັງ ລົງສູ່ຊາວບ້ານໃນຊົນນະບົດທ່າງໄກ ແລະ ຢູ່ນຳຊີວິດປະຈຳວັນຂອງຜູ້ຄົນຈົນເທົ່າເຖິງ ທຸກວັນນີ້ ເວົ້າໄດ້ວ່າ ວັດທະນະທັມອັນນີ້ໄດ້ຢັ້ງຮາກເລິກຢູ່ໃນຄວາມຜູກພັນຂອງຊາວລາວແບບຍັງຍືນມາເປັນ ເວລາຮອດ 6-7 ສັດຕະວັດແລ້ວ. ເຖິງແມ່ນວ່າ ແມ່ຍິງ ແລະ ເດັກນ້ອຍໃນສະໄໝກ່ອນ ບໍ່ທັນໄດ້ຮຽນອ່ານ ໜັງສືທັມ ໜັງສືລາວ ແຕ່ກໍ່ຟັງ ແລະ ປະຕິບັດຕາມຄຳສອນທາງທັມ ທາງໂລກ ທີ່ພະສົງ ອ່ານເທສ ສູ່ຟັງມັນ ຢ່າງເຄັ່ງຄັດ .

ແນ່ນອນ ການສູນເສັຽເອກະລາດເກືອບສອງຮ້ອຍປີ ທັງສອງສາມຄັ້ງ ຍ່ອມນຳມາຊຶ່ງຄວາມສູນເສັຽ ວັດທະນະທັມ ທີ່ເປັນທັງວັດຖຸ ແລະ ຈິດໃຈນີ້ ຈົນເກືອບຈະບໍ່ຫລົງເຫລືອຫຍັງເລີຍ. ທີ່ຈະແຈ້ງທີ່ສຸດ ກໍ່ຄືວ່າ ເມື່ອເປັນເມືອງຂຶ້ນເພິ່ນ ຄູບາອາຈານຜູ້ສລາດຫລັກແຫລມກໍ່ຖືກກົດໜ່ວງບໍ່ໃຫ້ເໜັງຕິງ ຫລືນຳພາໄດ້. ຊົນຊັ້ນ ເທິງທີ່ຍັງປົກຄອງຢູ່ແດ່ ກໍ່ຕ້ອງແລ່ນນຳນາຍເໜືອຫົວ ເພື່ອຜົນປະໂຫຍດຂອງຕົນ ແລະ ເຊື້ອສາຍ ຫລືອາດ ຈະຍ້ອນຄວາມຮູ້ເທົ່າບໍ່ເຖິງການ. ແຕ່ເຖິງປານນັ້ນ ຊາວບ້ານຮາສະດອນ ກໍ່ຍັງແມ່ນຜູ້ທີ່ບໍ່ລະບໍ່ໄລ ວັດທະ ນະທັມອັນດີງາມ ຍັງແມ່ນຜູ້ທີ່ປົກປັກຮັກສາເອົາໄວ້ ດ້ວຍຄວາມສັກກາຣະບູຊາ ເຖິງແມ່ນວ່າອາດບໍ່ສາມາດ ສຶກສາຮຳຮຽນຢ່າງເລິກເຊິ່ງກໍ່ຕາມ. ດ້ວຍເຫດນີ້ແລ້ວ ໜັງສືໃບລານຢູ່ປະເທດລາວຈຶ່ງຍັງມີໃຫ້ພວກເຮົາ ຮຸ່ນຄົນໃນປັດຈຸບັນ ໄດ້ເຫັນ ແລະ ຊົມໃຊ້ ມາຈົນຮອດວັນນີ້

### ການສູນເສຽດ້ານປະລິມານ

ການສູນເສຽໜັງສືໃບລານ ເກີດຂຶ້ນສອງຄັ້ງໃຫຍ່ ເມື່ອມີສົງຄາມທຳລາຍ ຈາກການຮຸກຮານຂອງສັກດີນາ ສະຫຍາມ ສະໄໝທີ່ນະຄອນວຽງຈັນຖືກເຜົາຈົນກ້ຽງຮາບ ມີຈຳນວນນຶ່ງທີ່ຖືກຂົນໄປ ແລະ ຈຳນວນນຶ່ງ ຖືກເຜົາໄປພ້ອມໆກັບ ວັດວາອາຮາມເປັນຮ້ອຍໆແຫ່ງ ໃນຕົ້ນສັດຕະວັດທີ 19

ອີກຄັ້ງນຶ່ງ ແມ່ນຖືກລະເບີດເຜົາຜານ ໃນຊຸມປີ 1963-72 ແຂວງຊຽງຂວາງ ແລະ ຫົວພັນ ເປັນຈຸດສຸມ ແລະ ແຂວງອື່ນໆອີກ ເປັນບາງສ່ວນ. ຊຽງຂວາງຊຶ່ງເຄີຍເປັນແຫລ່ງອະລິຍະທັມ ທາງການຂຽນ ຈານ ໜັງສືໃບລານ (ວັນນະຄະດີເລື່ອງ ທ້າວຮຸ່ງ ຫລືທ້າວເຈືອງ ທີ່ ມະຫາສິລາ ວິຣະວົງສ໌ ຄົ້ນພົບຕົ້ນສະບັບໃບລານ ຢູ່ທີ່ສະໝຸດແຫ່ງຊາດປະເທດໄທ ແມ່ນກ່າຍມາຈາກບ້ານບານ ຊຽງຂວາງ) ເວລານີ້ ທົ່ວແຂວງຊຽງຂວາງ ສຳຫລວດໜັງສືໃບລານໄດ້ແຕ່ 3.880 ຜູກ ຈາກວັດ 98 ແຫ່ງ, ສະເລັ່ງວັດນຶ່ງໆ ມີໜັງສືແຕ່ 40 ຜູກ ສ່ວນໃຫຍ່ ກໍເປັນໜັງສືກ່າຍໃໝ່ໆ ໃນຂະນະດຽວກັນ ຢູ່ບ່ອນທີ່ບໍ່ມີໃຜມາທຳລາຍປຸ້ນສະດົມ ໜັງສື ໃບລານຕາມວັດຕ່າງໆ ຈະມີສະຖິຕິສູງຮອດ 2.000 ເຖິງ 4.000 ກວ່າຜູກ ຕໍ່ວັດ ດັ່ງເຊັ່ນ ເມືອງຫລວງພະບາງ ເປັນຕົ້ນ

ການສູນເສຽທັງສອງຄັ້ງທີ່ກ່າວມາ ແມ່ນການສູນເສຽດ້ານວັດຖຸພາບ ແລະ ປະລິມານທີ່ມາຈາກ ພາວະວິໄສ ສ່ວນການສູນເສຽທີ່ໃຫຍ່ຫລວງກວ່ານີ້ ຍັງແມ່ນເສຽດ້ານຄຳນິຍົມ ແລະ ຄຸນນະພາບ ໃນເມື່ອບໍ່ມີ ການນຳໃຊ້ເພື່ອສຶກສາຮຳຮຽນ ລະເຫລີງ ບໍ່ຫົວຊາ ບໍ່ເຫັນຄວາມສຳຄັນ ເທີ່ເຫມີນຳອັນໃໝ່ ຊຶ່ງອັນນີ້ເກີດຈາກ ພາຍໃນເຮົາເອງ, ຕົວເຮົາເອງເປັນຕົ້ນເຫດ ນະທີ່ນີ້ ເມື່ອເວົ້າເຖິງການສູນເສຽໄປແລ້ວ ຂ້າພະເຈົ້າຈະກ່າວເຖິງ ການກອບກູ້ ແລະ ປົກປັກຮັກສາ

### ການກອບກູ້ ແລະ ອຸປະສັກ

1928-40 ຊຸມປີແຫ່ງການຟື້ນຟູວັດທະນະທັມ: ພຸທະບັນດິດສະພາຈັນທະບູລີ

ປະຊາຊົນລາວໂຊກດີ ທີ່ມີຜູ້ຄົນນຳການກອບກູ້ໜັງສືໃບລານເກົ່າແກ່ ເຖິງສອງຍຸກສະໄໝແລ້ວ. ຍຸກທີ່ນຶ່ງ ຊຸມປີ 1928-40 ເມື່ອມີການຈັດຕັ້ງພຸທະບັນດິດສະພາຈັນທະບູລີຂຶ້ນ ໂດຍພະດຳລິຂອງສົມເດັດ ເຈົ້າເພັດຊະຣາຊ ແລະ ບັນດານັກປາດອາຈານຊາວຝຣັ່ງ ກໍສົນໃຈຄົ້ນຄວ້າຂຶ້ນບັນຊີໄວ້ໃນຄາວນັ້ນ ສາມາດກອບກູ້ທັງດ້ານ ຄຸນນະພາບ ແລະ ປະລິມານ ກ່າວຄື ໄດ້ຈັດຕັ້ງໂຮງຮຽນປາລີຂຶ້ນທົ່ວປະເທດ ຈັດຕັ້ງການເຝິກອົບຮົມລະຍະສັນ ໃຫ້ແກ່ພະສົງ ແລ້ວມີການຈົດກ່າຍໜັງສືໃບລານ ບູລະນະວັດວາອາຮາມຢ່າງເປັນຂະບວນສຳຄັນ. (ເມື່ອເດີນ

ທາງລົງໄປສຳຫລວດໜັງສືໃບລານໃນທຸກໆແຂວງ ແຕ່ 1989-2002 ມານີ້ ພວກເຮົາຍັງເຫັນຮ່ອງຮອຍ ຂອງການຟື້ນຟູວັດທະນະທັມ ການຮຽນ ການສອນທາງທັມ ຫລືງເຫລືອຢູ່ທຸກໆແຫ່ງ ນັບແຕ່ຜຶ້ງສາລີ ລົງຮອດເມືອງໂຂງຈຳປາສັກ: ໂຮງຮຽນປະຣິຍັດຕິທັມ, ໜັງສືໃບລານທີ່ຈານຂຶ້ນໃນໄລຍະນັ້ນ, ການສ້າງສາ ບູລະນະວັດວາອາຣາມ ໂດຍພະສົງທີ່ເຄີຍໄປຮຽນຢູ່ "ວັດຈັນ"<sup>1</sup> ຄາວນັ້ນ).

ແຕ່ແລ້ວ ພາຍຫລັງສົງຄາມໂລກຄັ້ງທີສອງມານີ້ ທ່າມກາງເຫດການການເມືອງ ການຕໍ່ສູ້ອັນຂ້ຽວ ຂາດ ເພື່ອເອກະລາດອັນຄົບຖ້ວນຂອງຊາດ ໃນບ່ອນທີ່ມີຄວາມສະຫງົບ ຊ້ຳຜັດຟ້າວພັງຮັບເອົາຄວາມ ຫັນສະໄໝ ວັດທະນະທັມໃໝ່ເຂົ້າມາຢ່າງບໍ່ເລືອກ. ເປັນເວລາກວ່າ 40 ປີ ທີ່ຊາວບ້ານ ແລະພະສົງ ໄດ້ປະລະ ການຊົມໃຊ້ໜັງສືໃບລານໄປຫລາຍ ເວົ້າໄດ້ວ່າ ບາງບ່ອນກໍບໍ່ໃຊ້ເລີຍ ບາງບ່ອນກໍໃຊ້ແຕ່ເປັນຮິດເປັນຄອງ. ລະບົບການສຶກສາຂອງພະສົງ ຫັນໄປສູ່ທາງໂລກອ້ອຍຕ້ອຍ. ໜັງສືໃບລານຈຳນວນນັບເປັນຫລາຍໆແສນ ຜູກຖືກປະໄວ້ຕາມຍະຖາກັມ ຫລາຍວັດຍອມຮັບວ່າ ບໍ່ໄດ້ໂຂ້ຕູ້ໃບລານເປັນເວລາ 30-40 ປີແລ້ວ. ມີການຈູດ ເຜົາພ້ອມພະອາຈານຜູ້ມີພານໄປ ຕາມຄວາມເຊື່ອມັງວາຍ, ປ່ອຍໃຫ້ປວກກິນ ຝົນຮົ່ວໃສ່ ນັບເປັນຮ້ອຍໆຕູ້ ບໍ່ມີການຮຳຮຽນຢ່າງຕັ້ງໜ້າ ແຕ່ຜັດຍັງຕ້ອງການເຜີຍແຜ່ສາສະໜາພຸດ ຊາວບ້ານກໍຍັງຢາກຟັງເຫສ ພັງທັມ. ທຳນຽມໃໝ່ຂອງສົງ ກໍເລີຍນິຍົມກ່າຍ ຄັດລອກຈາກໃບລານ ຊຶ່ງເປັນຕົວທັມ ຫລືຈາກໜັງສືຕົວໄທ ມາເປັນຕົວລາວປັດຈຸບັນ ຫລືຊ້ຳຮ້າຍ ເອົາໜັງສືໄທມາເຫສເປັນສຽງປົນໄທໄປເລີຍ ຊຶ່ງໜັງສືທັມມະ ຈຳນວນນຶ່ງ ທີ່ຈັດພິມເປັນຕົວໜັງສືໄທ ກໍແມ່ນລິຈະນາຈາກໃບລານລາວນັ້ນເອງ. ຖືວ່າເປັນການສູນເສຽ ດ້ານຄຳນິຍົມ ແລະ ຄຸນນະພາບໄປໃນຕົວ

**ແນວທາງວັດທະນະທັມ ຂອງລັດຖະບານ ສ.ປ.ປ. ລາວ ກັບໜັງສືໃບລານ**

ມາຮອດປີ 1988 ໂຊກດີຄັ້ງທີສອງ ຍ້ອນວ່າລັດຖະບານ ມີແນວທາງດ້ານວັດທະນະທັມທີ່ສອດຄ່ອງກັບ ຈິດໃຈປະຊາຊົນ ແລະ ໄປນຳແນວທາງລວມຂອງໂລກ ຊຶ່ງພົບພ້ອມສູນ ແລະ ຮູ້ຈັກຊຶ່ງກັນ ແລະກັນ ຢູ່ໃນວົງ ການວຽກງານຂອງອຸຍແນສໂກ. ຜູ້ຕາງໜ້າມູນນິທິໂຕໂຢຕາ ແຫ່ງປະເທດຍີ່ປຸ່ນ ໄດ້ເດີນທາງມາພົບພໍ້ ເຈລະຈາກັນ (ໃນເວລານັ້ນແມ່ນ ທ່ານຫຼຸມພັນ ລັດຕະນະວົງ ເປັນຫົວໜ້າກຳມາທິການອຸຍແນສໂກ ຝ່າຍ ວັດທະນະທັມ ແລະ ຂ້າພະເຈົ້າ ກໍຢູ່ໃນຄະນະ ທັງເປັນເລຂານຸການ). ກະຊວງວັດທະນະທັມ ຈຶ່ງຕົກລົງໃຈ ດຳເນີນວຽກງານອະນຸລັກໜັງສືໃບລານ ໄປຕາມຂັ້ນຕອນທີ່ເໝາະສົມ ຄືເບື້ອງຕົ້ນ ຈັດສຳມະນາທົ່ວປະເທດ

<sup>1</sup> ຈາກການສຳພາດ ຜູ້ເຖົ້າ ອາຍຸ 92 ປີ ຢູ່ບ້ານນາກຸງ ຫາດກ້ຽງ ປີ 1993.

ໂດຍມີ ສ.ດຣ. Yoneo Ishii ທີ່ປຶກສາກິຕິມະສັກຂອງ ມູນນິທິໂຕໂຍຕາ ມາເປັນວິທະຍາກອນ ໃຫ້ຄວາມຮູ້ ເບື້ອງຕົ້ນ ອັນເປັນສິ່ງກະຕຸ້ນໃຫ້ກະຊວງ ແລະນັກວິຊາການພວກເຮົາ ມີຈິດໃຈຢາກດໍາເນີນການອະນຸລັກ ຄັ້ງນັ້ນ

ພາຍຫລັງການສໍາມະນາທົ່ວປະເທດ ຄັ້ງວັນທີ 10-13 ມີນາ 1988 ແລ້ວ ກະຊວງກໍໄດ້ແຕ່ງຕັ້ງ ຄະນະກໍາມະການຮັບຜິດຊອບວຽກງານຂຶ້ນບັນຊີໃບລານ ໃນ 3 ແຂວງສໍາຄັນ ຄື ວຽງຈັນ, ຫລວງພະບາງ ແລະ ກໍາແພງນະຄອນ ເພື່ອດໍາເນີນງານ ແຕ່ທ້າຍປີ 1988 ເຖິງ 1991. ຈາກນັ້ນ ກໍສະເໜີທາງມູນນິທິ ໂຕໂຍຕາ ສືບຕໍ່ອີກ 3 ປີ ຄື 1991-1994 ໃນ 3 ແຂວງ: ຄໍາມ່ວນ, ສະຫວັນນະເຂດ, ຈໍາປາສັກ ແລະ ຍັງເພີ່ມການສໍາຫລວດບາງວັດ ໃຫ້ແຂວງບໍລິຄໍາໄຊນໍາອີກ

**ອຸປະສັກ ແລະ ຜົນສໍາເລັດ**

ການດໍາເນີນໂຄງການໃນສະໄໝນັ້ນ ແມ່ນພົບພໍ້ກັບອຸປະສັກຫລາຍຢ່າງ ຄື: ການຂຶ້ນບັນຊີເອກະສານເກົ່າແກ່ ນັບວ່າເປັນວຽກໃໝ່ທີ່ພວກເຮົາບໍ່ເຄີຍມີຄວາມຮູ້ມາກ່ອນ (ໄດ້ເຊີນ ທ່ານ ຮ.ສ. ສົມຫມາຍ ເປຣມຈິດ ຜູ້ຊ່ຽວ ຊານດ້ານການອະນຸລັກຄໍາຜີໃບລານລ້ານນາ ມະຫາວິທະຍາໄລຊຽງໃໝ່ ປະເທດໄທ ມາເປັນທີ່ປຶກສາ ຕະຫລອດເວລາ 3 ປີທໍາອິດ ຝ່າຍລາວ ກໍມີນັກຄົ້ນຄວ້າອາວຸໂສ ຄື ທ່ານອາຈານ ມະຫາສໍາລິດ ບົວສີສະຫວັດ ເປັນທີ່ປຶກສາ) ວິທີວິທະຍາໃນການສໍາຫລວດຍັງບໍ່ສອດຄ່ອງ ແລະ ຮອບດ້ານ ຄວາມເຂົ້າໃຈຂອງປະຊາຊົນ ຍັງຫວງແຫນ ແລະ ສັກກາຣະຕໍ່ໜັງສືໃບລານ ຫລືຍັງເຊື່ອງອໍາໄວ້ (ເອົາໃຫ້ເບິ່ງແຕ່ອັນໃໝ່ ເພາະຄິດວ່າ ໃບລານໃໝ່ ງາມ ແລະ ຄົບຖ້ວນດີ ແມ່ນສິ່ງທີ່ເຮົາຕ້ອງເອົາໃຈໃສ່)

- ການເດີນທາງໄປມາຍາກລໍາບາກ ບໍ່ມີພາຫະນະ ມີແຕ່ຂີ້ລົດຈັກເດີນທາງ 70-80 ກິໂລແມັດ, ລົດໂດຍສານກໍຍັງບໍ່ຫລາຍ; ການສໍາຫລວດເຮັດໄດ້ແຕ່ຍາມແລ້ງ ບໍ່ເຕັມເວລາ
- ຫາງສຽງໃນຖັນແຖວພະນັກງານ ເວລານັ້ນຍັງ ເຫັນໜັງສືໃບລານ ເປັນຂອງຫລ້າສະໄໝ, ບໍ່ມີວິທະຍາສາດ ເຫັນວ່າ ບໍ່ແມ່ນວັດທະນະທັມອັນຍອດຍິ່ງຂອງຊາດ, ຄືຍັງມີຄວາມສົງໄສຢູ່ຫລາຍ

ແຕ່ກະຊວງວັດທະນະທັມ ພາຍໃຕ້ການນໍາພາຂອງ ທ່ານ ທອງສິງ ທໍາມະວົງ ລັດຖະມົນຕີກະຊວງ ວັດທະນະທັມ ໃນເວລານັ້ນ ໂດຍໄດ້ຮັບການຊີ້ນໍາຈາກ ທ່ານ ພູມີ ວົງວິຈິດ ກົມການເມືອງ ໄດ້ຕັດສິນໃຈທີ່ຈະ ໃຫ້ວຽກງານນີ້ບັນລຸຜົນສໍາເລັດໃຫ້ໄດ້ ຍ້ອນເຊື່ອໝັ້ນວ່າ ການຕໍ່ສູ້ໃຫ້ເຮົາຫລຸດຜົນຈາກອິດທິຜົນວັດທະນະທັມ

ຊາດອື່ນ ທີ່ຄອບງ່າເຮົາມາຫລາຍທົດສັດນັ້ນ ໜັງສືໃບລານທີ່ມີເນື້ອໃນທາງສາລະບັນເທີງ ແລະ ຄຳສອນ ອັນຫລາກຫລາຍ ຈະຊ່ອຍຟື້ນຟູຄວາມຮູ້ ພູມບັນຍາອັນເກົ່າແກ່ ຄືນມາສູ່ສັງຄົມລາວ ໃຫ້ມໍລະດົກອັນຊົງ ຄຸນຄ່ານີ້ ໄດ້ມີບົດບາດຄືນມາອີກ. ເມື່ອດຳເນີນມາຮອດປີ 1992 ອັນເທິງໄດ້ຫລົງເຫັນວ່າ ວຽກງານນີ້ໄດ້ຊ່ອຍ ສືບສານຄວາມເຂົ້າໃຈຂອງປະຊາຊົນຢູ່ທ້ອງຖິ່ນຕ່າງໆ ຢ່າງເປັນຜົນດີ

ໂຄງການຂຶ້ນບັນຊີໜັງສືຜູກໃບລານ ທີ່ມູນນິທິໂຕໂຢຕາ ແຫ່ງປະເທດຍີ່ປຸ່ນ ໄດ້ຂານຕອບ ແລະ ສະໜັບສະໜູນຢູ່ 6 ປີນັ້ນ ໄດ້ບັນລຸຜົນຕາມຄາດຫມາຍ ສາມາດລົງໄປສຳຫລວດຂຶ້ນບັນຊີ ເຮັດອະນາໄມ ຫຸ້ມຫໍ່ມ້ຽນມັດ ສຳເລັດບໍລິບູນຢູ່ໃນ 252 ວັດ ລວມມີໜັງສືໃບລານ 127.636 ຜູກ. ນີ້ແມ່ນຜົນຂອງການ ອອກແຮງງານທີ່ຂະຫຍັນຂັນແຂງ ມີຄວາມຮັບຜິດຊອບຂອງຄະນະໂຄງການໃບລານ, ການເຮັດວຽກທີ່ຫ້າວ ຫັນເອົາການເອົາງານ ຂອງບັນດານັກວິຊາການ ການຮ່ວມໄມ້ຮ່ວມມືອັນຕັ້ງໜ້າ ຂອງອຳນາດການປົກຄອງ ທ້ອງຖິ່ນ ພະສົງສາມະເນນ ແລະ ປະຊາຊົນທຸກຊັ້ນຄົນ ດ້ວຍຄວາມຕື່ນຕົວສະໝັກໃຈ ແລະ ເຫລື້ອມໄສ ໃຈສັດທາອັນແທ້ຈິງ. ແມ່ນແຕ່ທ່ານຮອງລັດຖະມົນຕີເອງ ຄື ທ່ານ ບົວບານ ວໍຣະຂຸນ ກໍໄດ້ລົງໄປຢ້ຽມຢາມ ແລະ ກວດກາວຽກງານຢູ່ໃນທ້ອງຖິ່ນຈຳນວນໜຶ່ງ ເປັນຕົ້ນແມ່ນ ແຂວງບໍລິຄຳໄຊ ແລະ ຄຳມ່ວນ ໄດ້ເຫັນ ກັບຕາ ພວກຜູ້ເຖົ້າຜູ້ແກ່ ແນວໂຮມ ບ່າວສາວ ລູກຫລານທຸກເພດໄວ ໄດ້ພາກັນລົງວັດ ເພື່ອຮ່ວມເຮັດ ອະນາໄມ ເຊັດຖຸໜັງສືຜູກໃບລານ ບາງຄົນກໍເອົາຜ້າທີ່ໜັງສືເກົ່າໄປຊັກ ບາງຄົນກໍນຳເອົາຜ້າໃໝ່ຂອງຕົນ ມາໄມທະນາ ເປັນຜ້າທີ່ໜັງສື ບາງຄົນກໍອອກເງິນຈະຕູ້ປັດໄຈໄທຍະທານ ປະກອບສ່ວນເຂົ້າໃນການອະນຸລັກ ໜັງສືຜູກໃບລານ ແລະ ໃນຍາມກາງຄືນ ກໍພາກັນແຕ່ໜັງສືອ້ອມສາລາໂຮງທັມ ເຮັດໃຫ້ບັນຍາກາດຄືກັບ ປາງບຸນໃຫຍ່. ຄົງເປັນຄັ້ງທຳອິດໃນປະຫວັດສາດ ການເຮັດວຽກຕຳແໜ່ງຮອງລັດຖະມົນຕີຂອງທ່ານ ທີ່ໄດ້ນັ່ງ ຢູ່ກາງສາລາວັດ ເພື່ອກ່າວຄຳປາໄສ ແລະ ໂອ້ລົມນຳພະສົງ ເຖົ້າແກ່ແນວໂຮມ. ຢູ່ທຸກແຫ່ງ ທີ່ພວກເຮົາລົງໄປ ພົບພໍ້ ໂອ້ລົມກັບປະຊາຊົນ ແມ່ນມີການຍິ້ງຍືນຢ່າງໜັກແໜ້ນນຳກັນວ່າ ໜັງສືໃບລານ ທັງເປັນຫລັກຖານ ທາງປະຫວັດສາດ ທັງແມ່ນໝາກຫົວໃຈຂອງວັດທະນະທັມຊາດ ຍິ້ງຍືນເຖິງຄວາມສີວິໄລ ອັນເກົ່າແກ່ ຂອງຊາດໄດ້

ຜົນສຳເລັດຄືດັ່ງກ່າວ ແມ່ນປັດໄຈສຳຄັນທີ່ຈະຕ້ອງໄດ້ອ້າງເຖິງ ຄືການໃຫ້ການຊ່ອຍເຫລືອດ້ວຍ ກ້ອນເງິນເປັນຈຳນວນຫລວງຫລາຍ ຂອງມູນນິທິໂຕໂຢຕາ ແຫ່ງປະເທດຍີ່ປຸ່ນ ທີ່ເປັນເຈົ້າສັດທາໃນໂຄງການ ນີ້ ແລະ ເປັນແຮງໃຈໃຫ້ບັນດານັກວິຊາການ ມີເງື່ອນໄຂປະຕິບັດໂຄງການນີ້ ສຳເລັດລຸລ່ວງໄປໂດຍດີທຸກປະ ການ. ຜົນສຳເລັດຂອງໂຄງການຂຶ້ນບັນຊີໜັງສືຜູກໃບລານລາວ ໂດຍມູນນິທິໂຕໂຢຕາ ເປັນຜູ້ອຸປະຖຳທາງ

ດ້ານການເງິນນັ້ນ ໄດ້ປຸ້ນໃຫ້ປະຊາຊົນ ແລະ ພະສົງສາມະເນນ ໃນແຕ່ລະທ້ອງຖິ່ນ ຄ່ອຍໆມີສະຕິ ມີຄວາມເຂົ້າໃຈ ແລະ ຢູ່ຫລາຍແຫ່ງກໍມີຮຽນມັດຫ້ງສິໂບລານໂດຍຕົນເອງໄດ້ດີຂຶ້ນ. ຖືວ່າ ມາໃນລະຍະນີ້ ຫ້ງສິໂບລານເຮົາ ກໍໄດ້ຮັບການອະນຸລັກຮັກສາໄວ້ອີກວາລະນຶ່ງ

## 1992 - 2002 ໂຄງການປົກປັກຮັກສາຫ້ງສິໂບລານລາວ (ການຮ່ວມມື ລາວ - ເຢຍຣະມັນ)

ໃນກອງປະຊຸມສະຫລຸບຖອດຖອນບົດຮຽນ ໃນທ້າຍປີ 1991 ນັ້ນ ເກີດມີຫາງສຽງສະໜັບສະໜູນຫລາຍຂຶ້ນ ຮຽກຮ້ອງຢາກໃຫ້ການຂຶ້ນບັນຊີ ໄດ້ກວມໄປທົ່ວທຸກໆວັດ ໃນທຸກໆແຂວງ. ໃນປີດຽວກັນ ພວກຂ້າພະເຈົ້າ ຄະນະໂຄງການ ແລະ ການນຳໃນກະຊວງຈຳນວນນຶ່ງ ໄດ້ເດີນທາງໄປຫາສະສິກສາ ຖອດຖອນບົດຮຽນຢູ່ ຊຽງໃໝ່ ແລະ ບັນດາຈັງຫວັດພາກເໜືອ ຂອງຣາຊະອານາຈັກໄທ ໄດ້ເຫັນວຽກງານທີ່ສູນສິ່ງເສີມວັດທະນະທັມ ດຳເນີນການສຳຫລວດ ແລະອະນຸລັກຄຳພີໂບລານລ້ານນາ ໃນ 8 ຈັງຫວັດ ພ້ອມການຖ່າຍໄມໂຄຼຟິມ ທີ່ເປັນວຽກສຳຄັນຕ້ອງການທຶນຮອນຫລາຍ. ໂດຍການແນະນຳຂອງ ອາຈານ ດຣ. ໝ່ອມຣາຊະວົງ ຣຸຈະຢາ ອາພາກອນ ຫົວໜ້າໂຄງການ, ພວກເຮົາໄດ້ແລກປ່ຽນກັບ ສາສະດາຈານ ດຣ. ຣະຣັນ ຣຸນດິອຸສ (ຊ່ຽວຊານ ເຢຍຣະມັນ ປະຈຳໂຄງການ) ເຖິງຄວາມເປັນໄປໄດ້ທີ່ຈະຂໍການຊ່ວຍເຫລືອຈາກ ລັດຖະບານ ສ.ສ. ເຢຍຣະມັນ, ຊຶ່ງກໍເປັນຄວາມກະລຸນາຢ່າງສູງ ທີ່ ລັດຖະບານ ສ.ສ. ເຢຍຣະມັນ ໄດ້ຕອບສະໜອງຂໍສະເໜີ ໂຄງການ 10 ປີ ຂອງພວກເຮົາ ທີ່ຍື່ນເຖິງເພິ່ນ ໃນຕົ້ນປີ 1992, ໂຄງການນີ້ມີຊື່ວ່າ ໂຄງການປົກປັກຮັກສາ ຫ້ງສິໂບລານລາວ ການຮ່ວມມື ລາວ-ເຢຍຣະມັນ ໄດ້ເລີ່ມປະຕິບັດມາແຕ່ເດືອນ 9/1992 ເປັນຕົ້ນມາ ຈົນຮອດ ເດືອນ 9/2002

ໃນດ້ານນະໂຍບາຍຫລັກ ໂຄງການນີ້ ໄດ້ພັດທະນາວຽກງານເກົ່າທີ່ເຮັດມາກ່ອນ ໃຫ້ມີຂັ້ນຕອນ ແລະ ວິທີການເພີ່ມຂຶ້ນ ຄື :

1. ການປົກປັກຮັກສາດ້ານວັດຖຸພາບຂອງໂບລານ ແມ່ນເຮັດລະອຽດ ມີການປັດຝຸ່ນ ແລະເຊັດດ້ວຍເຫລົ້າ 90 ປ່ຽນສາຍສະໜອງ ໃສ່ໄມ້ປະກັບ ທີ່ຜ້າຂາວ ແທນຜ້າທີ່ເກົ່າເບື້ອຍແລ້ວ
2. ການສຳຫລວດເກັບກຳຂໍ້ມູນ ຂຶ້ນບັນຊີ ແລ້ວສ້າງຄັງຂໍ້ມູນ ໃນລະບົບທີ່ທັນສະໄໝ ສ້າງເປັນບັນຊີຫລວງ

3. ສ້າງສະຕິຕື່ນຕົວ ແລະປຸກລະດົມການປະກອບສ່ວນຂອງມວນຊົນ ໃຫ້ມີຄວາມຮັບຮູ້ ແລະ ເຂົ້າໃຈ ຄຸນຄ່າອັນສູງສົ່ງຂອງໜັງສືໃບລານ ທັງໃນແງ່ຄວາມໝາຍທາງປະຫວັດສາດ ສາສະໜາ ສິລະປະ ວັນນະກຳ ແລະ ອື່ນໆ ໂດຍຈັດກອງປະຊຸມໃຫຍ່ຢູ່ແຕ່ລະແຂວງ, ອອກຂ່າວທາງ ວິທະຍຸ ໜັງສືພິມ ທັງໃຫ້ປະຊາຊົນເຂົ້າຮ່ວມໃນວຽກງານອະນຸລັກຢູ່ທ້ອງຖິ່ນຂອງຕົນ
4. ມີການຖ່າຍໄມໂຄຼຟິມ ເອກະສານທີ່ເກົ່າແກ່ ມີໜ້ອຍ ສຳຄັນ ສະເລັ່ງແລ້ວປະມານ 15-20% ຂອງເອກະສານທີ່ໄດ້ສຳຫລວດທັງໝົດແລ້ວ (ໃບລານສຳຫລວດແລ້ວ 376.000 ຜູກ ໄດ້ຖ່າຍ ໄມໂຄຼຟິມແລ້ວ 54.000 ຜູກ)
5. ດ້ານການໂຄສະນາເຜີຍແຜ່ ມາຮອດບັນນີ້ ວິທີການທີ່ຈະລົງທາງປະຊາຊົນຢູ່ທ້ອງຖິ່ນ ກໍໄດ້ມີ ຄວາມລະອຽດອ່ອນຕື່ມ ຄືມີການປະຊາສຳພັນຫລາຍຂຶ້ນ ແລະ ດຶງດູດເອົາການນຳຢູ່ທ້ອງຖິ່ນ ເຂົ້າຮ່ວມ ຢ່າງໜ້ອຍໃນກອງປະຊຸມລະດັບແຂວງ (ຊຶ່ງເປັນການຊີ້ແຈງຕໍ່ມວນຊົນ ກ່ອນລົງ ເຮັດວຽກ) ນອກຈາກ ຜະແນກຖະແຫລງຂ່າວ ແລະ ວັດທະນະທັມເມືອງ ແນວລາວສ້າງຊາດ ແລະ ພະສົງ ທີ່ເປັນເປົ້າໝາຍຫລັກແລ້ວ ໄດ້ເຊີນເອົາອຳນາດການປົກຄອງຂັ້ນເມືອງມາຮ່ວມ. ການເຊີນຊວນໃຫ້ປະຊາຊົນມີສ່ວນຮ່ວມ ກໍແມ່ນກິດຈະກຳນຶ່ງທີ່ພົດຟື້ນ ມອບໃຫ້ເປັນຫົວຄິດ ປະດິດສ້າງຂອງທ້ອງຖິ່ນເອງ ຊຶ່ງບາງຄັ້ງກໍແນໃສ່ນັກຮຽນມັດທະຍົມຕົ້ນ ມັດທະຍົມປາຍ, ສະມາຄົມແມ່ຍິງບ້ານ ບາງແຫ່ງກໍແມ່ນສາມະເນນ ເປັນກຳລັງແຮງ
6. ໃນດ້ານການຈັດພິມອອກເຜີຍແຜ່ ໂຄງການໄດ້ສົ່ງເສີມໃຫ້ນັກຄົ້ນຄວ້າຜູ້ໜຸ່ມນ້ອຍ ນຳເອົາບົດ ເລື່ອງອົງຫັມມະ ຫລື ວັນນະຄະດີ ກາບກອນທີ່ເກົ່າແກ່ ເພື່ອຈັດພິມອອກແຈກຢາຍ ໄດ້ຈຳນວນ 8 ຫົວເລື່ອງ ໄດ້ລິເລີ່ມໃຫ້ມີການລິດຈະນາ ແລະຈັດພິມໜັງສືທີ່ເປັນກົດໝາຍບູຮານ ເຊັ່ນ ເລື່ອງ ມູນລະດັນໄຕ ໂດຍແມ່ນ ທ່ານອາຈານ ມະຫາສຳລິດ ບົວສີສະຫວັດ ເປັນຜູ້ກວດທານຈາກຕົ້ນ ສະບັບເກົ່າ ທີ່ໄດ້ລິດຈະນາໄວ້ຫລາຍສິບປີມາແລ້ວ ແລະ ເປັນໜັງສືທີ່ທ່ານ ອາຈານມະຫາສິລາ ວິຣະວົງສ໌ ໄດ້ຊີ້ແຈງໃຫ້ເຫັນຄວາມສຳຄັນຂອງເນື້ອໃນເລື່ອງດັ່ງກ່າວ ມາເປັນເວລາຫລາຍສິບປີ ແຕ່ບໍ່ທັນໄດ້ຈັດພິມຈັກເທື່ອ. ເມື່ອເຫັນວ່າ ໜັງສືປະເພດນີ້ເປັນທີ່ສົນໃຈ ຂອງຜູ້ອ່ານທົ່ວໄປ ທ່ານອາຈານສຳລິດ ກໍໄດ້ສືບຕໍ່ລິດຈະນາ ສ້າງເປັນໂຄງການໃໝ່ຕ່າງຫາກ ເພື່ອຈັດພິມ ໂດຍທຶນ ສະໜັບສະໜູນຈາກມູນນິທິໂຕໂຢຕາ ເປັນເວລາຫົກປີເຕັມ ກໍໄດ້ປິ່ມອອກມາໃຫ້ໄດ້ອ່ານກັນເປັນຊຸດ ກ່ຽວກັບກົດໝາຍບູຮານ ຕັ້ງ 6 ເລື່ອງນຳກັນ. ນອກຈາກນີ້ ໂຄງການພວກເຮົາໄດ້ຈັດພິມຂ່າວ

ໃບລານລາຍໄຕມາດ ຊຶ່ງປະກອບດ້ວຍ ຂ່າວຄາວຈາກທ້ອງຖິ່ນຕ່າງໆ ທີ່ມີການສຳຫລວດ ແລະ ຖ່າຍໄມໂຄຼຟິມ ພ້ອມທັງບົດສັ້ນໆ ລິດຈະນາຈາກໃບລານ ທີ່ໜ່ວຍສຳຫລວດໄດ້ພົບພໍ້ໃນເວລາ ລົງເຮັດວຽກຢູ່ທ້ອງຖິ່ນ. "ຂ່າວໃບລານ" ນັບວ່າເປັນສິ່ງກະຕຸກຊຸກຍູ້ ໃຫ້ແຕ່ລະທ້ອງຖິ່ນເກີດ ຄວາມພາກພູມໃຈ ແລະ ເອກອ້າງ ໃນຈຳນວນໜັງສືທີ່ຂະເຈົ້າມີ ແລະ ພ້ອມໃຈກັນຮັກສາ ໃຫ້ດີຂຶ້ນ

- 7. ເພື່ອສົ່ງເສີມການສຶກສາຂອງພະສົງ ແລະນັກສຶກສາ ໃນມະຫາວິທະຍາໄລແຫ່ງຊາດ ທາງ ໂຄງການ ໄດ້ໃຫ້ທຶນແກ່ພາກສ່ວນທັງສອງ ເພື່ອສ້າງຂະບວນການຮຽນ ການສອນໂຕທັມ, ໄວຍະກອນປາລີ ແລະ ວັນນະຄະດີເກົ່າແກ່ ໃຫ້ຫລາຍຂຶ້ນ ແຕ່ປີເລີ່ມຕົ້ນໂຄງການ (ສະເພາະ ພະສົງ ແມ່ນໄດ້ຈັດທຶນໃຫ້ທຸກໆແຂວງ ສະເພາະແຂວງຫລວງພະບາງ ໄດ້ຮັບທຶນ ໑໐໐ 3 ປີ)

### ຖອດຖອນບົດຮຽນ

ຈາກການເຮັດວຽກຕົວຈິງຢູ່ຜື້ນຖານ ພວກເຮົາມັກຈະພົບເຫັນວ່າ ຍາມໃດມີການສ້າງສາພັດທະນາ ບ້ານເມືອງ ມັກມີຜົນກະທົບໄປສູ່ການມ້າງເພທຳລາຍວັດທະນະທັມເກົ່າແກ່ ຕົວຢ່າງ: ຢູ່ຫລວງພະບາງ ວັດໃໝ່ສຸວັນນະພູມມາຣາມ ເອີ້ນຕາມຊື່ເກົ່າ ແມ່ນວັດປ່າຂາມ ເປັນວັດທີ່ມີອາຍຸເກົ່າແກ່ຫລາຍຮ້ອຍປີ ເຄີຍມີ ຫໍໂຕບູຮານ ທີ່ຂຶ້ນຊື່ລືຊາດ້ານສະຖາປັດຕະຍະກຳ. ສະໄໝທີ່ອຳນາດການປົກຄອງຝຣັ່ງ ລົງມືສ້າງຕົວເມືອງ ຫລວງພະບາງ ໃນຕົ້ນສັດຕະວັດ ທີ 20 ນັ້ນ ເພິ່ນໄດ້ມ້າງຫໍໂຕບູຮານຖິ້ມ ເພື່ອເອົາທີ່ດິນຕັດຖະໜົນເສັ້ນກາງ ຕໍ່ໜ້າພຣະຣາຊະວັງ. ໝາຍຄວາມວ່າ ຫໍໂຕບູຮານໄດ້ສູນຫາຍໄປ ມີຖະໜົນເຂົ້າມາແທນທີ່. ຫໍໂຕຫລັງໃໝ່ ທີ່ພວກເຮົາເຫັນທຸກວັນນີ້ ໄດ້ສ້າງຂຶ້ນໃນຊຸມປີ 1960 ນີ້ເອງ. ອີກຕົວຢ່າງນຶ່ງກໍຄື ຫໍໂຕວັດສີສະເກດ ໃນສະໄໝ ເພິ່ນຂະຫຍາຍທາງ ຊຸມປີ 1970 ໄດ້ກົນເອົາເນື້ອທີ່ວັດເຂົ້າໄປຫລາຍ ດັ່ງນັ້ນ ທາງວັດຈຳເປັນຕ້ອງເຮັດຮົ້ວ ຜ່າເຄິ່ງກາງ ຫໍພຣະໄຕປີດົກ. ເຖິງແມ່ນວ່າ ປີ 1972 ລັດຖະບານລາວ ໄດ້ຮ່ວມງານວາງສະແດງໂລກ ຢູ່ ປະເທດຍີ່ປຸ່ນ ໄດ້ເອົາແບບສະຖາປັດຕະຍະກຳຂອງ ຫໍໂຕວັດສີສະເກດນີ້ ໄປຈັດວາງສະແດງ ຈົນໄດ້ຮັບຮາງວັນ ລະດັບໂລກ. ແຕ່ມາຮອດນັ້ນ ຍັງບໍ່ມີຜູ້ໃດຄິດນຳ ຫໍໂຕວັດສີສະເກດ ເຊິ່ງຢູ່ນອກວັດເຄິ່ງນຶ່ງນັ້ນ ຈະໃຫ້ມີຊາຕາ ກັມແບບໃດ ໃນອະນາຄົດ ?

ປີ 2000 ທີ່ຜ່ານມາ ໃນງານວາງສະແດງ Expo ຢູ່ປະເທດເຢຍຣະມັນ ລັດຖະບານເຮົາກໍໄດ້ ເອົາແບບສີມວັດຊຽງທອງ ເປັນເອກກະລັກຂອງຮ້ານລາວ ເຮັດດ້ວຍໄມ້ເນື້ອແຂງ ສີມີລະອຽດຈົບງາມ.



ນີ້ກໍໄດ້ຮັບຮາງວັນອີກ. ແຕ່ເຖິງປານນັ້ນ ຢູ່ທົ່ວໄປໃນບ້ານເມືອງເຮົາ ກໍຍັງມັກມີຜູ້ຢາກມ້າງເພບູຮານສະຖານອັນເກົ່າແກ່ ເຊັ່ນວ່າ: ປ່ຽນດິນຂໍມຸງແບບພື້ນເມືອງ ມາເປັນແຜ່ນສີມັງ ທຸບດິນຈີ່ ອາຍຸ 3-4 ຮ້ອຍປີ ເພື່ອຈະເຫຄອນກຼີດເສີມເຫລັກໃສ່ ດ້ວຍຄິດວ່າສິ່ງເຫລົ່ານີ້ ຈະພົ້ນຄົງຖາວອນກວ່າຂອງບູຮານ. ມີການມ້າງຮົ້ວເກົ່າໆ ເຊິ່ງເປັນເສົາໄມ້ແກ່ນຫລ້ອນ ອາຍຸ 100-200 ປີຂຶ້ນໄປ ແລ້ວກໍກໍາແພງສີມັງແທນ ປານກໍາແພງຄຸກ ຫລື ປູສີມັງໃສ່ທົ່ວເດີນວັດ ແທນການປູກຕົ້ນໄມ້ກິນໝາກ ແລະ ດອກໄມ້ພື້ນບ້ານທີ່ສວຍງາມອາດຕາ. ວັດຊົ່ງຄວນເປັນສູນວັດທະນະທັມ ແລະ ຫັມມະຊາດ ຄືສະໄໝບູຮານ ຈໍາຕ້ອງສະຫລາຍຕົວໄປ. ທັງໝົດນັ້ນ ແມ່ນຄວາມປາດຖະໜາຂອງຊາວບ້ານ ຊາວເມືອງ ທີ່ຢາກໃຫ້ມີການພັດທະນາປ່ຽນແປງ ຢູ່ໃນທ້ອງຖິ່ນຂອງຕົນ ໂດຍເຂົ້າໃຈວ່າ ສິ່ງນັ້ນແມ່ນຄວາມຫັນສະໄໝ ແມ່ນຄວາມສີວິໄລ. ນີ້ເປັນຜົນກະທົບທາງດ້ານລົບຂອງການສ້າງສາພັດທະນາຂອງບ້ານເມືອງ ທຸກຍຸກທຸກສະໄໝ

ແຕ່ໃນດ້ານດີ ປະຊາຊົນຢູ່ຫລາຍທ້ອງຖິ່ນ ຍັງສືບຕໍ່ສ້າງຫໍໄຕຂຶ້ນໃໝ່ ແລະ ຕື່ນຕົວໃນການປົກປັກຮັກສາໜັງສືໃບລານ ເຊັ່ນ: ເມືອງບໍ່ແຕນ ແຂວງໄຊຍະບູລີ, ບ້ານນາຊອນ ເມືອງປາກງື່ມ ນະຄອນຫລວງວຽງຈັນ. ບາງບ່ອນເຮັດຫໍກອງ ແລ້ວກໍເຮັດຫໍໄຕໃສ່ຊັ້ນລຸ່ມ ເພື່ອເປັນການປະຢັດງົບປະມານ, ມີການສ້ອມແປງຕູ້ໃສ່ໃບລານ ຫລືສ້າງຕູ້ໃໝ່ຂຶ້ນ. ຕະຫລອດເວລາຫລາຍປີຜ່ານມາ ພວກເຮົາໄດ້ພົບພໍ້ພະສິງ ແລະ ຊາວບ້ານ ທີ່ແພງພຽນຮັກຫອມໜັງສືໃບລານໃນວັດ ຈົນບໍ່ຍອມໃຫ້ໃຜເຂົ້າເບິ່ງ ແລະ ລະມັດລະວັງ ບໍ່ໃຫ້ຄົນແປກໜ້າ ຍົບຍົມໄປ

ຍ້ອນຄວາມຮັກຫອມຂອງປະຊາຊົນ ໃນການຖ່າຍໄມ່ໂຄຼພິມ ທາງໂຄງການໄດ້ຍົກຍ້າຍຈັກໄປຖ່າຍກັບທີ່ ພວກເຮົາໄດ້ເດີນທາງໄປຮອດເມືອງສິງ ແຂວງຫລວງນໍ້າທາ, ເມືອງເງິນ ແຂວງໄຊຍະບູລີ ເພື່ອຫລີກລ່ຽງການຍືມເອົາໜັງສືໃບລານ ມາຖ່າຍຢູ່ຈຸດທີ່ຫ່າງໄກຈາກທ້ອງຖິ່ນຜູ້ເປັນເຈົ້າຂອງ ເຖິງວ່າຈະຍາກລໍາບາກປານໃດກໍຕ້ອງລົງໄປ ເພື່ອໃຫ້ປະຊາຊົນມີຄວາມເຊື່ອໝັ້ນ ວ່າເຮົາຈະບໍ່ເຮັດຂອງເພິ່ນຕົກເຮັ່ຮູ ແສຽຫາຍ.

ຊຸມປີ 2002-2004 ແມ່ນລະຍະສຸດທ້າຍຂອງໂຄງການ ໄດ້ຈັດຕັ້ງສູນປົກປັກຮັກສາ 4 ແຫ່ງໃນທົ່ວປະເທດ ຄື ຢູ່ຫລວງພະບາງ ໄດ້ເລືອກເອົາຫໍໄຕ ຫັມມາຍານຸສອນ ວັດໃໝ່ສຸວັນນະພູມມາຮາມ ຊຶ່ງມີໜັງສືໃບລານຮອດ 5-6 ພັນຜູກ. ຢູ່ນະຄອນຫລວງ ເລືອກເອົາຫໍໄຕວັດນາຊອນ ເມືອງປາກງື່ມ ເພາະຊາວບ້ານຍັງຮັກສາວັດທະນາທັມການອ່ານ ຂຽນ ແລະ ພັງຫັມມະເທສນາ ຈາກໜັງສືໃບລານ ຢ່າງເປັນຂະບວນ. ທີ່ແຂວງສະຫວັນນະເຂດ ໄດ້ຈັດຕັ້ງສູນຢູ່ວັດໄຊຍະພູມ ບ່ອນທີ່ມີໂຮງຮຽນສິງ ແລະ ທີ່ຈໍາປາສັກ ກໍເລືອກເອົາ

ວັດຫລວງ ຍ້ອນມີໂຮງຮຽນສົງເຊັ່ນດຽວກັນ. ການສ້າງຕັ້ງໃຫ້ເປັນສູນແນວນີ້ ກໍ່ເພື່ອໃຫ້ເປັນແບບຢ່າງແກ່ ທ້ອງຖິ່ນ ມີການຝຶກອົບຮົມໃຫ້ພະສົງ ແລະ ຊາວບ້ານທີ່ຢູ່ປະຈຳ ຮູ້ຈັກວິທີວິທະຍາ ສາມາດແນະນຳຕໍ່ຖ້າມີ ເງື່ອນໄຂກໍລົງໄປທ້ອງຖິ່ນ ໄປຊ່ອຍທາງວັດທີ່ຍັງບໍ່ທັນມີການສຳຫລວດ. ແຕ່ລະສູນ ສາມາດຈັດບຸນປະຈຳປີ ເປັນຂະບວນແບບຢ່າງ ໃຫ້ຖືການຮັກສາໃບລານເປັນວຽກສຳຄັນຂອງວັດ ແລະ ຊາວບ້ານ. ສິ່ງເສີມໃຫ້ມີການ ຮຽນກ່າຍ ເທສ ສືບຕໍ່ໄປ, ໂດຍຈັດໃຫ້ມີກິດຈະກຳ ແລະ ວິທີການທີ່ໜ້າສົນໃຈ ສຳຫລັບຄົນຮຸ່ນໃໝ່

ສະຫລຸບແລ້ວ ສຳຫລັບທັງສອງໂຄງການ ຕະຫລອດລະຍະ 15 ປີຜ່ານມາ ໄດ້ສ້າງສະຕິ ແລະຄວາມ ສົນໃຈໃຫ້ແກ່ປະຊາຊົນຫລາຍຂຶ້ນ ນັບວ່າເປັນໂຄງການທີ່ເອົ້າເຖິງປະຊາຊົນແທ້.